

О.М. САРНАВСЬКИЙ,
кандидат юридичних наук, начальник відділу
Центрального науково-дослідного інституту
Збройних Сил України, полковник юстиції

ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОЦІНКИ СУСПІЛЬНО-НЕБЕЗПЕЧНИХ ДІЯНЬ, ВЧИНЕНИХ У ВІЙСЬКОВІЙ СФЕРІ

Одним із видів юридичної кваліфікації є кримінально-правова кваліфікація. В.О. Навроцький констатує: «Кримінально-правова кваліфікація здійснюється стосовно фактичних обставин, які свідчать про заподіяння істотної шкоди або загрозу такої шкоди та протиправність котрих передбачена Особливою частиною кримінального законодавства» [1, 50]. За радянських часів, а також і в сучасний період, науковцями приділялось достатньо багато уваги дослідженню питань кримінально-правової кваліфікації, однак з огляду на її складність по багатьох питаннях досягти однозначності у підходах так і не вдалося. Законодавчо визначених правил кримінально-правової кваліфікації не існує. Правоохоронні та судові органи здійснюють її, керуючись традиційними підходами, у тому числі і виробленими ще й за радянських часів. Звичайно таким же чином здійснюється й кримінально-правова оцінка суспільно-небезпечних діянь, вчинених і у військовій сфері.

Чинний Кримінальний кодекс України (далі — КК) зберіг в Особливій частині окремий розділ (раніше глава) XIX «Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини)», яким передбачається відповідальність за вчинення військових злочинів. Однак він зазнав певних змін у порівнянні із відповідною главою «Військові злочини» Кримінального кодексу України 1960 р. Деякі статті цієї глави законодавцем до розділу XIX КК включено не було, деякі — набули конструкційного удоскона-

лення. Крім того, у цьому розділі з'явилися й статті-новели.

Аналіз практики застосування статей розділу XIX КК свідчить про наявність багатьох проблем, які виникають у правозастосовчих органах, у тому числі і у питаннях кримінально-правової кваліфікації. Проблемними та такими, що потребують наукових досліджень, залишаються питання щодо відмежування військових злочинів від суміжних з ними злочинів. Особливо актуальністю відзначаються також і питання стосовно необхідності розширення кола суб'єктів злочинів, що заподіюють шкоду або створюють загрозу заподіяння такої шкоди суспільним відносинам у сфері забезпечення виконання військовими формуваннями України покладених на них конституційних завдань та функцій.

Чинний КК успадкував від свого попередника — Кримінального кодексу України 1960 р. — визначення поняття військового злочину (із певними змінами). Згідно ч. 1 статті 401 КК військовими злочинами визнаються передбачені цим розділом (розділом XIX) злочини проти встановленого законодавством порядку несення або проходження військової служби, вчинені військовослужбовцями, а також військовозобов'язаними під час проходження ними навчальних (чи перевірних) або спеціальних зборів. Як зазначають М.І. Панов, Н.О. Гуторова, родові поняття окремих груп злочинів, передбачених у розділах Особливої частини КК, є поняттями доктринальними. Вони виступають науковими логіко-юридичними абстракці-

ями, які виконують важливу функцію засобів наукового пізнання соціально-правових явищ. Винятком є закріплення в законі родового поняття злочинів проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини) [2, 296].

З огляду на законодавче визначення поняття військового злочину у статті 401 КК, суб'єктами злочинів, передбачених розділом XIX КК, не можуть визнаватись (за винятком співучасті) цивільні особи. Однак реалії сьогодення, тенденція збільшення правопорушень злочинного характеру у військових формуваннях, скоєних саме цією категорією осіб, тяжкість суспільно-небезпечних наслідків таких правопорушень потребують наукового дослідження щодо доцільності законодавчого перегляду положень цієї статті. В останні роки на етапах реформування Збройних Сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, значна кількість посад, які раніше підлягали заміщенню лише військовослужбовцями, стала заміщатись цивільними особами. Не стали виключенням і посади, на яких діяльність посадових осіб є визначальною для боєготовності військових формувань та спроможності їх виконувати конституційні завдання та функції. Статистичні дані свідчать, що цивільні особи, які обіймають такі посади у військових формуваннях, вчиняють різноманітні за класифікацією злочини, у тому числі й тяжкі та особливо тяжкі. Така статистика є додатковою аргументацією на користь позиції про необхідність проведення досліджень щодо доцільності законодавчого перегляду положень ст. 401 КК.

Крім проблем кваліфікації військових злочинів, що мають відношення до розділу в цілому, існує ряд проблем у кваліфікації і по окремих злочинах, передбачених цим розділом. Аналіз результатів правозастосування, а також теоретичні дослідження, свідчать про недосконалість конструкції деяких із статей цього розділу, що і породжує ці проблеми.

Так, однією із таких статей є стаття-новела 410 «Викрадення, привласнення,

вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем» КК. Однією із особливостей конструкції цієї статті є значний перелік форм та способів злочинного посягання. У ч. 1 ст. 410 КК законодавець зазначив чотири форми злочинного посягання: викрадення, привласнення, вимагання та заволодіння певним способом (шляхом шахрайства). Ці форми злочинного посягання зазначені альтернативно. У ч. 2 цієї статті додатково не зазначено жодної форми злочинного посягання. При цьому слід зауважити, що законодавець сконструював диспозицію ч. 2 статті 410 КК таким чином, що зловживання службовим становищем є способом всіх форм злочинної дії, передбачених ч. 1 цієї статті. Така конструкція є оригінальною, адже в інших статтях КК, у яких передбачені аналогічні форми злочинного посягання, зокрема у статтях 262, 312, 313 та 357 КК, заволодіння шляхом зловживання службовим становищем є не способом злочинного посягання, а окремою самостійною формою злочинної дії поряд із викраденням, вимаганням, привласненням і т. ін. Слід визнати, що така непослідовність з боку законодавця є недоліком законодавчої техніки. Додатковим аргументом на користь такого висновку є й те, що на відміну від диспозиції ч. 2 статті 410 КК законодавець у назві цієї ж статті заволодіння шляхом зловживання службовим становищем зазначив як окрему самостійну форму злочинного посягання.

Помилки у правозастосуванні статті 410 КК у деяких випадках пов'язані і з недосконалістю її законодавчої конструкції і у частині зазначення предмета злочину. Так, частиною 3 цієї статті передбачається відповідальність за вчинення розбою з метою заволодіння лише зброєю, бойовими припасами, вибуховими чи іншими бойовими речовинами, засобами пе-

ресування, військовою та спеціальною технікою. За вчинення ж розбою з метою заволодіння іншим військовим майном відповідальність не встановлена. «Інше військове майно» відповідно до законодавчої конструкції ч. 3 статті 410 КК не є також предметом і вимагання, поєданого з насильством, небезпечним для життя і здоров'я потерпілого.

На сьогодні рівень злочинності у військовій сфері залишається досить високим. Динаміка зниження спостерігається лише по деяким окремим військовим злочинам (стаття 407 «Самовільне залишення військової частини або місця служби», стаття 408 «Дезертирство»). Ефективність протидії такій злочинності залежить від

багатьох чинників. Одним із таких чинників є правильність кримінально-правової оцінки суспільно-небезпечних діянь, вчинених у військовій сфері.

Список використаної літератури:

1. *Навроцький В.О.* Основи кримінально-правової кваліфікації: Навч. посібник / В.О. Навроцький. — К.: Юрінком Інтер, 2006. — 704 с.
2. *Панов М.І., Гуторова Н.О.* Методологічні засади дослідження проблем Особливої частини кримінального права / М.І. Панов, Н.О. Гуторова // Вісник Академії правових наук України. — 2009. — № 1.